

УДК 615:378(477.74)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ

В. Ю. Анісімов, Л. М. Унгурян, Н. А. Прилипка

Одеський національний медичний університет

FORMATION AND DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICAL EDUCATION IN SOUTHERN REGION

V. Yu. Anisimov, L. M. Unhurian, N. A. Prylypko

Odesa National Medical University

У статті проаналізовано історичні джерела зародження фармацевтичної освіти, проведено ретроспективний аналіз становлення та розвитку системи підготовки фармацевтичних спеціалістів в Україні, а саме в Південному регіоні.

The article analyzes the historical sources of origin of pharmacy education, the retrospective analysis of the formation and development of the pharmaceutical preparation of specialists in Ukraine, namely in the Southern region.

Вступ. Фармацевтична галузь є однією з таких, які найбільш динамічно розвиваються за складних умов сьогодення, цьому значною мірою сприяє і розвиток фармацевтичної науки та навчальних закладів, де готують фахівців саме для цієї галузі. Система підготовки фармацевтичних кадрів в поєднанні із системою їх використання повинна виконувати функції із забезпечення населення ефективними та безпечними ліками, створювати та розвивати виробництво вітчизняних лікарських засобів, контролювати їх якість, забезпечувати організаційно-методичне супроводження фармацевтичного бізнесу, розвивати сучасну систему підготовки фармацевтичних кадрів відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення.

В сучасних умовах входження України в загальноєвропейське життя на правах самостійної держави для кардинального оновлення освіти необхідно враховувати не лише реалії та перспективи соціально-економічного розвитку країни, освітній досвід розвинутих держав, а й власний історичний шлях. Саме багатогранний аналіз накопиченого досвіду за довгі роки історичного розвитку фармацевтичної освіти може бути деякою мірою визначальним в окресленні перспектив та тенденцій її подальшого розвитку [1].

Однак питання передумов виникнення та становлення системи професійної підготовки фармацевтів є маловивченим та недостатньо висвітленим, тому в даній статті ми спробуємо розглянути ці аспекти.

Основна частина. Дослідженням розвитку та становлення фармацевтичної освіти саме в Україні у XVI – XIX століттях присвячені роботи М. Бородія, П. Духіна, Б. Зіменковського, Н. Сингалевича, А. Тортигуника, І. Шапиро та інших. Історичні аспекти розвитку фармацевтичної освіти у 90-х роках ХХ та на початку ХХІ століть досліджували Д. Волох, В. Черних, Л. Кайдалова, В. Толочко та інші [2, 3].

Походження терміна “фармація” відноситься до глибокої давнини. Під зображенням обоженного лікаря Давнього Єгипту Тота був знайдений надпис: фармаки, що означало “той, що дарує зцілення”. Греки, які вчилися у єгиптян мистецтва лікування, утворили з цього кореня свій термін – “фармакон”, що означало “ліки, отрута”. В елліністичному світі і в Давньому Римі різні спеціалісти лікарської справи позначались 2 термінами, які мали в своєму слові корінь “фарма”. Знавці лікарської справи відомі дуже давно, але фармація як наука була частиною медицини, і видатними діячами лікознавства були лікарі, які об’єднували у своїй діяльності не тільки всі галузі медицини, але й природознавство, і філософію (Гіппократ, Гален, Авіценна, Разес, Парацельс та інші) [4].

Виготовлення і вдосконалення фармацевтичних препаратів зосереджувалось в аптечних лабораторіях, які стали колискою фармацевтичної науки. Аптеки поступово стають центрами науки. Остаточне виділення фармації як окремої галузі відбулось у XVIII ст. [5].

Зупинимось більш детально на основних етапах розвитку фармацевтичної освіти в Україні, а саме у її Південному регіоні.

Перші аптеки як заклади охорони здоров'я в Україні з'явилися у XIII ст., але тільки у XVIII ст. у зв'язку зі збільшенням кількості аптек, збільшенням кількості населення в містах та селищах виникла необхідність у підготовці національних кадрів аптекарів, які володіли б спеціальними знаннями виготовлення ліків. Державних навчальних закладів з підготовки таких фахівців на той час в Україні не було. Власники аптек (невелика їх частина) отримували фармацевтичну освіту в університетах Польщі, Франції, Італії, Німеччини.

Історичні витоки української фармацевтичної освіти починаються в 1805 р., коли при відділенні лікарських та медичних наук (пізніше медичного факультету) Харківського імператорського університету була відкрита кафедра лікарського речеслів'я, фармації та лікарської словесності, де і відбувалася підготовка аптечних працівників за схемою: учень аптекаря – помічник аптекаря (гезель) – провізор – магістр фармації. Учень аптекаря міг стати кожен, хто мав освіту 4 класи гімназії. Через 3 роки паралельно з виконанням підсобних робіт учню дозволялося скласти іспит на медичному факультеті університету та отримати звання помічника аптекаря. Відпрацювавши ще 3 роки в аптеці, він мав право слухати лекції в університеті на провізорських курсах та навчатися протягом 2 років. Після цього фармацевт складав державний іспит і отримував звання провізора. Для отримання звання магістра фармації провізор готувався досить значний час (нерідко декілька років), складав певний іспит, після чого допускався до захисту дисертації. У кінці XVIII ст. сформувалися дисципліни, визначені як обов'язкові при отриманні фармацевтичної освіти. У 1812 р. при фармацевтичному відділенні університету була організована перша фармацевтична лабораторія, де проводилися практичні заняття з виготовлення та дослідження фармацевтичних препаратів, фармацевтичних та судово-хімічних досліджень [6].

Підготовка фармацевтичних кадрів на півдні України почалася лише з 1903 р., коли при медичному факультеті Імператорського Новоросійського університету було відкрите фармацевтичне відділення. Пізніше відділення переросло у вищий фармацевтичний навчальний заклад, який постійно трансформувався та удосконалював свою діяльність. У 1934 році до нього приєднано Київський фармацевтичний інститут. В результаті цієї реорганізації було створено потужний фармацевтичний інститут з підготовки фармацевтичних кадрів як для аптечної мережі, так і для медичної, хіміко-фармацевтичної промисловості. У 1959 р. Одеський фармацевтичний інститут у складі стаціонарного та заочного факультетів був переведений до м. Запоріжжя, де вже в наступному році здійснено

випуск провізорів Запорізького фармацевтичного інституту [7].

З того часу минуло майже 50 років і за ці роки в Південному регіоні України (АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Кіровоградська області) створилася складна ситуація з забезпеченням фармацевтичних підприємств фахівцями з вищою фармацевтичною освітою. З іншого боку, за цей час суттєво збільшилась кількість фармацевтичних фірм, аптечних установ підприємницької діяльності. Така ситуація потребувала відновлення вищої фармацевтичної освіти на півдні України, яке відбулося у 2001 році відкриттям фармацевтичного факультету в Одеському національному медичному університеті. На факультеті були створені нові кафедри: організації та економіки фармації, фармакогнозії, фармацевтичної хімії, технології лікарських засобів. Налагоджена робота Вченої ради факультету, предметно-методичної комісії з фармації.

У 2004 році в університеті ліцензовано та акредитовано спеціальності 7.110201 і 8.110201 "Фармація" за денною і заочною формами навчання для українських та іноземних громадян. Тепер молодь Південного регіону України нарешті отримала можливість здобувати вищу фармацевтичну освіту й опанувати одну з найпрестижніших спеціальностей. Організація навчально-методичної роботи на фармацевтичному факультеті здійснюється відповідно до державних вимог. Усі види занять зі студентами повністю забезпечені навчально-методичними розробками. Кафедри факультету в достатньому обсязі мають сучасні навчальні обладнання, комп'ютерну техніку, прилади для засвоєння практичних навичок у відповідності з сучасними стандартами. На всіх кафедрах є достатня площа для проведення навчального процесу.

Студенти досконало вивчають гуманітарні, соціально-економічні, природничі дисципліни, а на старших курсах – професійно-орієнтовані дисципліни: клінічну фармацію, фармакотерапію, фармакогнозію, фітотерапію, аптечну і промислову технологію лікарських засобів, гомеопатію, технологію парфумерно-косметичних засобів, організацію та економіку фармації, менеджмент та маркетинг у фармації та інші.

Студенти забезпечуються сучасною навчально-методичною літературою. Завершено комплектування фармацевтичною літературою бібліотечного фонду університету, науковою періодикою з фармацевтичної тематики, відкриті можливості використання Internet-технологій на всіх кафедрах фармацевтичного факультету.

Практична підготовка студентів забезпечується в аптеках, хіміко-фармацевтичних підприємствах міста

Одеси та області, ботанічних садах, а також клініках щодо відпрацювання практичних навичок надання першої долікарської допомоги та клінічної фармації.

На факультеті реалізовано концепцію комп'ютерної підготовки студентів до інтегрованих іспитів "Крок". Широко використовуються можливості локальної комп'ютерної мережі, у вигляді електронної бібліотеки для студентів, де представлені версії методичних розробок, електронні книги, науково-методичні матеріали, що підготовлені науково-педагогічним складом. У зручних та просторих читальних залах студентської бібліотеки є можливість працювати не тільки за стаціонарними комп'ютерами, але й у зоні Wi-Fi.

У навчальних корпусах університету та гуртожитках є читальні зали з достатньою кількістю місць для самостійної роботи. Рівень технічного та комп'ютерного оснащення університету відповідає вимогам сучасності. Студенти університету забезпечені місцями в гуртожитках.

Особлива увага в навчальному процесі приділяється практичній підготовці майбутніх провізорів. У факультетській навчальній аптеці проводяться практичні заняття, у формі ділових ігор проходить студентська практика з виготовлення лікарських препаратів і обслуговування населення. Крім того, студенти фармацевтичного факультету обов'язково проходять практику в аптечній мережі м. Одеси та області.

Після закінчення університету та проходження інтернатури (первинної спеціалізації) провізор-спеціаліст має можливість обіймати такі фармацевтичні і медичні посади: завідувач, заступник завідувача аптеки, аптечного складу; завідувач відділу аптеки, аптечного пункту при лікарні; провізор-організатор,

провізор у сфері фармації; провізор-аналітик аптеки або контрольно-аналітичної лабораторії; провізор-косметолог (після додаткової спеціалізації); клінічний провізор (після додаткової спеціалізації); менеджер, офіс-менеджер фармацевтичної фірми, представництва; фармацевтичний, медичний представник фірми (сейлз-менеджер, продакт-менеджер); маркетолог з ринку лікарських засобів і виробів медичного призначення; судово-хімічний експерт (після додаткової спеціалізації); лікар-лаборант клініко-діагностичної лабораторії (після додаткової спеціалізації).

На факультеті навчаються як молодь, так і фахівці різних спеціальностей, здобуваючи соціально визнану і високооплачувану професію провізора-спеціаліста. Заочна форма навчання дає можливість студенту працювати і вчитись одночасно.

За участі науково-педагогічного складу фармацевтичного факультету здійснюється післядипломне навчання провізорів загального профілю в інтернатурі (первинна спеціалізація) за фахом "Загальна фармація", підвищення кваліфікації провізорів-спеціалістів на передатестаційних циклах "Організація і управління фармацією", "Загальна фармація", а також фармацевтів на циклах тематичного удосконалення "Фармація".

Висновки. Таким чином, фармацевтична освіта в Південному регіоні України (м. Одесі) відповідає міжнародним стандартам, має пріоритети у формуванні суспільства поваги до професії, посиленні значущості фармацевтичної галузі через якість підготовки висококваліфікованих кадрів, безперервному вдосконаленні змісту освіти, запровадженні нових технологій та форм освіти, адаптації до європейських стандартів.

Література

1. Бойчук І. Д. Передумови виникнення та становлення системи підготовки фармацевтів в Україні / І. Д. Бойчук // Педагогіка і психологія професійної освіти : [наук.-метод. журнал]. – 2007. – № 4. – С. 186–196.
2. Бородій М. К. До історії аптечної справи на Україні в другій половині XVIII сторіччя / М. К. Бородій // Фармац. журн. – 1980. – № 2. – С. 70–77.
3. Зіменковський Б. С. Сучасні актуальні питання історії медицини та фармації в Україні / Б. С. Зіменковський // Фармац. журн. – 1994. – № 4. – С. 90–92.

4. Сятиня М. Л. Фармацевтична справа в Україні: минуле, сьогодення, день прийдешній / М. Л. Сятиня. – К., 1998. – 335 с.
5. Історія фармації України / [Р. В. Богатирьова, Ю. П. Спіженко, В. П. Черних та ін.]. – Х. : Прапор, Вид-во УкрФА, 1999. – 799 с.
6. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет (1805–1955). – Х. : Изд-во ХГУ, 1955. – 382 с.
7. Черних В. П. Стратегия подготовки кадров для отрасли / В. П. Черних // Ліки і здоров'я. – 1998. – № 8. – С. 44–48.

Отримано 02.10.14